

Original Research Article

Kalmomin Masu Sayar da Man Fetur da Baƙin Mai a Cikin Garin Sakkwato

Dr. Muhammad Mustapha Umar^{1*}

¹Department of Nigerian Languages, Usmanu Danfodiyo University, Sokoto

Article History
Received: 02.12.2025
Accepted: 27.01.2026
Published: 30.01.2026

Journal homepage:
<https://www.easpublisher.com>

Quick Response Code

Abstract: Wannan takarda ta yi nazarin kalmomin rukunin masu sayar da man fetur da baƙin mai a cikin garin Sakkwato. Manufar ita ce zaƙulo yadda wannan rukunin ‘yan kasuwa suke sarrafa harshen Hausa, ta hanyar fito da ma’anonin kalmomin da suke amfani da su a zantukansu na yau da kullum. An taƙaita wannan bincike a kan nazarin kalmomi ne kawai, ba tare da nazarin sassan jumla ko jumlohin wannan rukunin ‘yan kasuwa ba. An gabatar da hasashe guda biyu (2), waɗanda aka gwada su ta hanyar gudanar da lura ta kai-tsaye da hira ko tattaunawa da masu harkar sayar da man fetur da baƙin mai a wuraren kasuwancinsu. An tattaro wasu lafuzzan da suke amfani da su domin tabbatar da samuwar wannan Hausar dalilin zamantakewa da sauran ma’amalolin a wuraren kasuwancinsu. Binciken ya gano cewa ‘yan kasuwar suna amfani da wasu ma’anoni na musamman waɗanda suka sha bamban da Hausar yau da kullum, waɗda suke samarwar ta hanyar faɗaɗa ma’ana da kirƙira da kuma sarrafa kalmomin aro. Daga ƙarshe an ba da shawarar faɗaɗa bincike a wannan fanni domin buƙasa harshen, musamman a yanzu da kimiyya da fasaha suke taka rawa a cigaban harshe.

Keywords: Walwalar Harshe, Hausar Rukuni, Man Fetur, Baƙin Mai.

Copyright © 2026 The Author(s): This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution **4.0 International License (CC BY-NC 4.0)** which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium for non-commercial use provided the original author and source are credited.

1.0 GABATARWA

Fetur [1], mai ne da ake zuba wa babur ko mota ko wani inji wanda ke ƙonewa don ya ba inji ƙarfin wuta da zai sa ya motsa [2]. Ana haƙo man fetur daga ƙasa ko daga teku a tace a matsayin makamashi don amfani a injuna. A hukumance duk wanda zai yi sana’ar fetur zai nemi lasisi daga gwamnati sannan a ba shi damar ya gina gidan mai [3]. Zai tanadi tankokin ɗauko mai da ma’aikata, da sauran abubuwan buƙata da za su taimaka tafiyar da wannan kasuwanci mai haɗarin gaske. Sannan

mai gidan mai ya fara saye da sayar da man fetur a ƙarƙashin kulawar hukumar DPR [4]. Daga cikin masu kasuwancin man fetur akwai manyan dillalai, waɗanda ke sayar da man fetur kan farashin gwamnati da kuma dillalai masu zaman kansu, waɗanda a wasu lokuta suke sayar da man fetur fiye da farashin da gwamnati ta ƙayyade. Shi ya sa wasu jama’a ke yi musu kallon ‘yan kasuwar bayan fage, wato masu sayar da man fetur da tsada da rashin lita mai kyau.

¹ Masu sayar da man fetur iri biyu ne: akwai ‘yan kasuwa masu sayar da mai a gidajen mai, akwai kuma masu sayar da mai a gefen tituna a cikin jarka ko garwa. Fagge (2004:126-127) ya kira su ‘yan cuwa-cuwar man fetur. A wasu wurare ana kiran su da ‘yan bumburutu ko kuma ‘yan bulakmaket. A hukumance, suna sayar da mai ba bisa ƙa’ida ba. A wasu lokutan baya, har kamen masu sayar da mai a kan hanya ake yi.

² Cibiyar Nazarin Harsunan Nijeriya, “*Kamusun Hausa*” Ahmadu Bello University Press Limited, Kano, 2006, shafi na 140.

³ Gidan mai wuri ne na hadahadar mutane masu zuwa don saya wa abubuwa hawa mai da injunan haska wutar lantarki.

⁴ Hukuma ce wadda ke da alhakin sa ido kan fice da shigen ma’adinan da ake haƙowa a cikin Nijeriya. Ayyukan da aka ɗora mata sun haɗa da: Sa ido ga yadda ake gudanar da haɗar mai da samar da rijiyoyin mai da fitar da ɗanyen mai a ƙasashen waje da wuraren tace ɗanyen mai da depot na ajiyar mai da gidajen mai da sauran wuraren da ake ajiye mai ko sayar da shi, da bututun da ke ɗauko ɗanyen mai da gas da sauran ma’adinnan mai. Haka kuma, hukumar na tabbatar da cewa, duk kamfunnan mai sun mallaki lasisi da gudanar da ayyukansu cikin tsabta da ɗaukar matakan kiyaye hatsarin gobara da bin doka da oda, musamman abin da ya shafi farashi da cika lita da kuma biyan haya ko haraji ga gwamnati kamar yadda ya dace.

Bakin mai [5], mai ne kore mai kauri da ake zuba wa injuna da zai sa sassansu su motsa kamar yadda ya dace. Masu sayar da bakin mai yawanci suna gudanar da sana'arsu ne a gefen tituna, inda suke aikin zubar da bakin mai na babur ko mota ko wani inji idan ya gama aiki, su zuba sabo a biya su kudin bakin mai. Suna sayar da mataccen bakin mai da suke tarawa ga jama'a mabukata. Wannan bakin mai shi suke kira kwandem (*condemn*), kuma ana shafa shi a jikin katako don kariya daga kwari. Masu karamin karfi ma na amfani da shi wajen juye, musamman kwandem wanda bai gama aiki sosai ba. A yau masu wannan sana'a suna sayar da wasu abubuwa bayan bakin man irin su: Ruwan birki da fulogai da omon wankin mota da wayar kuloci da giris da man fetur da kalandir da kayan janareta da kuma sauran sassan abubuwan hawa.

Hausawa masu gudanar da sana'o'i sun saba kirfikirar nau'in Hausa wadda ta shafi rukuninsu. Umar (2019) ya nazarci Hausar rukunin 'yan kasuwa a garin Sakkwato. Sharu (2023) kuwa ya nazarci nau'in Hausar 'yan agwagwa-da-buje. Karin misalan bincike da aka gudanar game da Hausar rukunin masu sana'o'i sun hada da na Sani da Adamu (2023) da Mode (2024). Wannan ya ja hankalin mai nazarin domin binciko shin ko su ma masu sana'ar sayar da man fetur da bakin mai a garin Sakkwato suna da tasu Hausar rukuni ?

Domin yin wannan nazari an kasa takardar gida biyar. Daga farko akwai gabatarwa, sai hanyoyin gudanar da bincike da hasashen bincike. Daga nan sai bayani kan Hausar masu sayar da man fetur da bakin mai, tare da misalan kalmomi, kana kuma aka kawo dangantakar ma'ana ta asali da sabuwar ma'ana, don tabbatar da kasancewar sauyawar ma'ana ta hanyar fadada ma'anar kalmomi. A karshe akwai jawabin kammalawa da sakamakon bincike.

2.0 HANYOYIN GUDANAR DA BINCIKE

Wannan takarda sashe ne da ya shafi kundin binciken gaba-daya. Don haka, ne aka tsakuro wasu hanyoyin gudanar da bincike, da za su sawwaka tattaro bayanan bincike kamar yadda ya dace. An yi amfani da hanyoyin tattaro bayanai guda biyu, wato hira ko tattaunawa da kuma lura ta kai-tsaye, waɗanda suka tabbatar da samuwar wannan nau'i na Hausa kamar yadda masu sayar da man fetur da bakin mai suke amfani da ita a wuraren da binciken ya shafa. An kasa waɗanda aka yi hira da su zuwa gida huɗu:

- a) Tattaunawa da masu sayar da man fetur da gas da bakin mai a gidajen mai
- b) Tattaunawa da masu sayar da man fetur a gefen tituna, waɗanda ake kira 'yan cuwa-cuwar man fetur (*black market*)

- c) Tattaunawa da masu sayar da bakin mai a gefen tituna
- d) Tattaunawa direbobi masu dauko mai da yaransu

A wannan takarda, mai bincike ya zaɓi yin amfani da ra'in Harris (1952) mai suna *Discourse Analysis Theory* wanda yake nazarin yadda al'umma suke sarrafa harshe, ta fuskar ma'ana don zakulo dangantakar da ke tsakanin ma'anar da tarihin samuwar kalmomin harshe. Ra'in ya dace kuma yana da dangantaka da wannan bincike domin ya shafi yadda wasu rukunan jama'a suke amfani da harshe bamban da sananniyar ma'ana ta fuskar kalmomi a zamantakewarsu da sauran ma'amalolinsu na yau da kullum. Ga wasu misalai na wasu ayyuka da aka gabatar ta amfani da ra'in: Isah (2018) da Zailani (2019) da Sharu (2023) da kuma Mode (2024).

3.0 HASASHEN BINCIKE

An yi kintacen abubuwa huɗu (4) da ake sa ran za su faru, waɗanda ake fatar idan aka gwada su, su dace ko su saba wa abubuwan da bincike ya gano a karshe. Ga hasashen:

- i. Masu sayar da man fetur da bakin mai a garin Sakkwato suna da wata keɓaɓɓiyar Hausa da suke amfani da ita wajen aiwatar da kasuwancinsu.
- ii. Hausar waɗannan rukunin 'yan kasuwa ta kumshi kalmomi masu dauke da sababbin ma'anoni sabanin waɗanda aka san su da su.

4.0 Kalmomin Masu Sayar da Man Fetur da Bakin Mai [6]

'Yan kasuwa sukan yi amfani da harshen Hausa wajen bayyana wasu abubuwa, waɗanda suka jibinci rayuwarsu ta yau da kullum, tare da samar musu da sababbin ma'anoni, domin sadarwa cikin sauƙi. Kodayaushe idan wani abu baƙo da babu shi ya shigo a kasar Hausa, akan yi koƙarin samar masa suna ta hanyoyin da suka dace. Misali, yin amfani da wasu fitattun hanyoyi kamar fadada ma'ana da kirƙira da aro da dafi da kuma tsira. Tun da haka ne, muna iya cewa wasu daga cikin waɗannan hanyoyin sun taimaki Hausar kasuwanci, musamman sakamakon bayyanar abubuwan zamani. Wani abin sha'awa shi ne, yadda kowane rukuni na 'yan kasuwa ke koƙarin kirƙira sabbin ma'anoni, don tafiyar da al'amuransu.

Hausar masu sayar da man fetur tana samuwa ne tun daga tafiya dauko mai, inda direba da yaransa ke amfani da wata Hausa don bayyana wani hali ko yanayi da suke ciki a lokacin gudanar da sana'arsu. Su ma ma'aikatan gidan mai suna amfani da wasu keɓaɓɓun kalmomi tsakaninsu domin sadarwa. Sannan akwai 'yan

⁵ Ana ganin sunan bakin mai ya samo asali ne daga launin da man na juye ke sauyawa idan ya gama aiki.

⁶ Don Karin bayani sai a duba aikin, Umar, Muhammad Mustapha, "Nazarin Hausar wasu Rukunan 'Yan

Kasuwa a Garin Sakkwato" Kundin Digiri na Uku. Jami'ar Usmanu Danfodiyo, Sakkwato, 2019, shafi na 38-59.

cuwa-cuwar [7], man fetur masu sayar da mai a kan tituna.

A takaice, akwai alaƙa tsakanin direbobi da yaransu masu ɗauko mai a kurmi da ‘yan kasuwa masu sayar da mai. Za a fahimci wannan dangantakar a ƙarƙashin misalan Hausar masu sayar da man fetur da baƙin mai. Fagge (2004: 126-127) ya kawo bayani kan Hausar ‘yan cuwa-cuwar man fetur kamar haka: Sana’ar sayar da man fetur ta samu ne daga baya inda matasa kan sayi mai daga hannun manyan dillalai, su kuma su kasa su sayar a gefen tituna. Sai dai galibi masu gudanar da wannan sana’a matasa ne kuma yawancinsu ‘yan daba ko ‘yan shaye-shaye. Kusan da wuya ka ga mai sayar da mai ko mai irin wannan sana’a [8], ba ya shaye-shaye, musamman wiwi. Su ma suna da wasu kalmomi nasu na daban waɗanda suke amfani da su a tsakaninsu domin sadarwa.

Haka kuma, akwai ‘yan kasuwa masu sayar da baƙin mai a kan titi, waɗanda suka riƙe ta a matsayin hanyar sana’arsu da suke yi don gudanar da harkokinsu na yau da kullum. Masu wannan sana’ar suna amfani da wata keɓaɓɓiyar Hausa wajen gudanar da sana’arsu, musamman domin ambaton abubuwan da suke sayarwa da kayayyakin da suke amfani da su wajen gudanar da sana’arsu.

4.1 Kalmomin da suka Shafi Faɗaɗa Ma’ana

Kalmomin da za a gani a wannan sashe. Kalmomi ne na Hausa kuma suna da ma’ana ta asali, amma aka ba su wata ma’ana ta musamman saɓanin wadda aka san su da ita. Waɗannan ma’anoni sabbi, da su ne masu sayar da man fetur da baƙin mai ke amfani wajen aiwatar da kasuwancinsu.

Jadawali na 1: Faɗaɗa Ma’anar Kalmomin Asali

Lamba	Kalma	Ajin Kalma	Ma’ana ta Asali	Sabuwar Ma’ana
1	Méesàa [9]	Suna	Katuwar macijiya mai haɗiye mutum ko dabba. Ana amfani da fatar ta wajen yin takarmi da jakunkuna	A jikin injin na sayar da mai akwai wata roba doguwa mai kauri, wadda ta cikinta fetur ke fita, wadda a ƙarshenta tana da kai ko baki mai mariki na musamman, da ake matsawa a zuba mai ko a tsayar da shi
2	Sóoòò [10]	Suna	Fure ne da ake samu daga sure ko yakuwa	Man fetur mai launin ja-ja-ja
3	Jùuyée	Suna	Saye abin da budurwa ke talla, ko wani irin kitso	Zubar da baƙin mai na abin hawa ko inji idan ya gama aiki don a zuba sabo
4	Hàlámniyáa	Suna	Cin abinci da sauri don haɗama	Cuwa-cuwar man fetur inda kowane ɗan bulakmaket ke sauri ko ƙoƙarin ya ba da roja ¹¹ don ya sayi fetur fiye da sauran jama’a
5	Sàndáa	Suna	Itace da aka karya ko aka sara daga jikin bishiya don yin amfani da shi kamar a makami na dukan wani abu ko don dogarawa	Dogon ƙarfe mai zanen mita a jikinsa wanda ake awon man fetur da ke cikin tankin kasa
6	Náiràa biyár	Suna	Takardar kuɗin Nijeriya mai ɗauke da hoton marigayi Sir. Abubakar Tafawa Balewa	Naira ɗari biyar
7	Náiràa góomà	Suna	Takardar kuɗin Nijeriya mai ɗauke da hoton marigayi Alvan Ikoku	Naira dubu ɗaya
8	Dígòò [12]	Suna	(i) Dison abu ruwa-ruwa (ii) ruwan baƙaƙe da ake yi wa wasu haruffan Ajami ko na Larabci ko kuma Ingilishi (iii) aya ta nuna alamar tsayawa a cikin jumla ko wajen karatu	Lambobi ɗari da ke jujjuyawa, su bayar da lita guda

⁷ Fifiƙewa da ba da himma wajen ƙoƙarin samun wani abu ta hanyar cuta.

⁸ Masu sayar da mai a gefen hanya cikin jarkuna su ne, irin waɗannan matasa.

⁹ Wasu suna kiran ta tiyo ko roba ko hwanho ko kuma *nozzle*, musamman ganin irin yadda take aikin zuƙo mai.

¹⁰ Man fetur wanda ake haƙowa a Nijeriya shi launinsa ke da kama da ja-ja-ja kamar yadda Dogo na gidan man Alh. Altine Muhammad Kaura ya shaida mini.

¹¹ An bayar da ma’anar roja a sashen 4.2.

¹² Amma a injunan man fetur na shekarun baya masu kama da tuƙa-tuƙa ɗigo goma shi ne lita guda, kafin bayyanar injunan zamani masu amfani da digital.

Lamba	Kalma	Ajin Kalma	Ma'ana ta Asali	Sabuwar Ma'ana
9	Bàasáajàa [13] (basaje)	Suna	Fakewa da wani hali don samun riba	Karkatar da man fetur zuwa wani wuri ko wata kasa maimakon zubawa a gidan mai a sayar wa jama'a, musamman don samun riba sosai

Wadannan misalai sun fayyace yadda 'yan kasuwa suke ba kalmomin asali sababbin ma'anoni sabanin wadanda aka san su da su. Kuma wani lokaci ba tare da an canja fasalin kalmomin ba, wato kalmomin suna nan zamansu kamar yadda suke. Kamar yadda aka gani 'yan kasuwa suna amfani da wannan hanya ta fadada ma'anar kalmomi, bayan sun lura da yanayin baƙin abubuwan da suka shigo wadanda ba su san su ba, kafin su yi amfani da kalmomi asali da za su dace.

4.2 Kalmomin da suka Shafi Kirƙira

A wannan sashe an kawo sabbin ma'anoni da 'yan kasuwa suka kirƙiro, don sadarwa a tsakaninsu. Wadannan sabbin ma'anoni sun kebanta gare su ne kawai. Akasari duk inda aka zagaya ba za a ji ana aiwatar da su ba, sai a Hausar rukunin masu sayar da man fetur da baƙin mai.

Jadawali na 2: Kirƙira Daga Kalmomin Asali

Lamba	Kalma	Ajin Kalma	Ma'ana ta Asali	Sabuwar Ma'ana
1	Jùuyèn náa-isáa	Hardaddèn Suna	Babu dundulalliyar ma'ana ta asali	Juye baƙin mai tun bai gama aiki ba
2	'Yán-sâ-kâi [14]	Hardaddèn Suna	Masu hidimar al'umma kyauta ('Yan ganin dama)	'Yan alfarma wadanda ba su bin layi ko 'yan cuwa-cuwar man fetur masu ba da cin hanci a sayar musu mai, ba tare da sun tsaya layi ba ko kuma masu cin layi, sai dai su tsaya gefe idan an fara shigar da abubuwan hawa sai su kutsa in sun sami kafa.
3	Mân hánnúu [15]	Hardaddèn Suna	Man gyada	Man cuwa-cuwa ko na sata
4	MásháaKár ískàa [16]	Hardaddèn Suna	Wuri ne ko kafa da aka kebe don wani abu ya riƙa zuƙar iska	Fayib da ake hadawa da tankin mai na cikin kasa don tanki ya riƙa numfasawa musamman idan akwai mai a cikinsa, don gudun kada tanki ya fashe

¹³Gidajen mai masu karkatar da man fetur sukan yi amfani da tankokinsu na dɔukar mai wadanda ba a rubuta musu sunan kamfani a jikinsu ba, don kar hukuma ta gane su, musamman a lokutan da ake fuskantar karancin man fetur.

¹⁴ Kungiyoyin sa-kai ko kuma kungiyoyi masu zaman kansu.

¹⁵ Sayen man fetur ko gas ta bayan fage daga hannun direba ko yaransa ko wasu ma'aikatan kamfani ko kuma mutane masu harka da kayan sata (ɗanyun kaya a Hausar wasu 'yan kasuwa) ko kayan rashin gaskiya.

¹⁶ Tankin mai na ajiyar mai a cikin kasa yana da marfi, wanda a jikinsa ake hada fayib mai zuƙar mai daga tanki zuwa ga injin na sai da mai, da fayib na mashaƙar iska wanda ake kafewa a tsaye tare da sunkuyar da kansa don rana ruwa shi cikinsa, da kuma kusurwar da ake buɗewa a duk lokacin da za a zuba mai ko awon sa.

Jadawali na 3: Kirkira ta Gamin-gambizar Kalmomin Asali da na Aro

Lamba	Kalma	Ajin Kalma	Ma'ana ta Asali	Sabuwar Ma'ana
1	Jákkwátàa (jar kwata)	Hardáddèn Suna	Babu dunkulalliyar ma'ana ta asali	Robar maganin kwari mai launin ja
2	Jùuyèn gáayèe [17]	Hardáddèn Suna	Babu dunkulalliyar ma'ana ta asali	Baƙin mai da wani ya juye wanda bai gama aiki ba
3	Gárwár gáayèe	Hardáddèn Suna	Babu dunkulalliyar ma'ana ta asali	Babbar robar yagot mai mariki ko hannu

Jadawali na 4: Kirkira Kalma Wadda Sam Babu Ita a Hausa

Lamba	Kalma	Ajin Kalma	Ma'ana ta Asali	Sabuwar Ma'ana
1	Róojà	Suna	Babu dunkulalliyar ma'ana ta asali	Cin hanci da 'yan cuwa-cuwar fetur ke ba 'yan gidan mai kafin a sayar musu da man fetur

Idan aka lura da dukan waɗannan misalan, za a ga sun samu ne ta hanyar kirkirar daga kalmomin asali, da kirkira ta fasahar gamin gambizar kalmar asali da ta aro [18], da kuma kirkira kalma wadda sam babu ita a wani harshe. Kirkira irin waɗannan kalmomi na bunkasa rumbun kalmomin harshe. Duba da yadda ake daɗa samun masu sayar da man fetur da baƙin mai na kirkira sababbin ma'anoni, musamman waɗanda suka shafi yanayin aiwatar da kasuwancinsu ko rayuwarsu ta yau da kullum. A wasu lokuta, 'yan kasuwar sukan cusa sabbin ma'anoni da suka samar a cikin harshe. Bayan wani

kanƙanin lokaci, sai a tarar sun saje da sauran ma'anoni Hausa na asali [19].

4.3 Kalmomin da suka Shafi Aro

A wannan sashe, an ga yadda masu sayar da man fetur da baƙin mai suka ɗauko kalmomi daga harshen Ingilishi da na Yarbanci. Su mayar da su na Hausa bayan an yi musu kwaskwarima, don su dace da tsarin Hausa. A takaice, sukan Hausantar da baƙin kalmomin da suka aro ne don samun kafar sadarwa a tsakaninsu.

Jadawali na 5: Kalmomin Aro

Lamba	Kalma	Asalin Kalma	Sabuwar Ma'ana
1	Jóokò (<i>Jooko</i>) [20]	Kalmar aro ce daga Yarbanci	Tsaiko cikin layin lodin mai ko lalacewar mota kan hanyar dawowa
2	Diriilin (<i>Drilling</i>)	Kalmar aro ce daga Ingilishi	Sauran man fetur da ke ragewa bayan an sauke mai a gidan mai. Ana yi masa kirari da 'dirilin na yaron mota'
3	Mishin gálàn (<i>Measurement galoon</i>)	Kalmar aro ce daga Ingilishi	Auna mitar bayar da mai ko ta inji na mai
4	One-five (<i>1,500</i>)	Kalmar aro ce daga Ingilishi	Naira miliyan ɗaya da dubu ɗari biyar
5	Áftáasêl (<i>Aftersale</i>) [21]	Kalmar aro ce daga Ingilishi	Sai an sai da mai sannan a biya mai man fetur
6	Màanúwâl kóó kwàmfiutàa (<i>Manual/computer</i>) [22]	Kalmar aro ce daga Ingilishi	Mitar auna abin da aka sayar a injimin sayar da mai, kuma tana iya lissafin lita miliyan, wato dakika bakwai na lamba.
7	Háf (half) gáayèe [23]	Kalmar aro ce daga Ingilishi	Robar yagot mai biye wa garwar gaye

¹⁷ Juyen matashi ɗan gayu.

¹⁸ Wannan rukuni na 'yan kasuwa ya yi amfani da wannan hanya ta kirkira wajen bai wa mazubi ko abin awon man fetur suna, kamar yadda misalan suka nuna. Wani lokaci ma, ana amfani da hanyar fassara kalmar aro (*loan translation*). A nan akan yi amfani da kalmomi ne a fassara ainihin suna, aiki ko ma'ana ta baƙon abu a harshen aro. Ga misali, ana amfani da dafa-duka (jalaf) domin wakiltar motar nan *Peugeot 504 (station wagon)*.

¹⁹ Don ƙarin bayani a dubi, Yusuf (2002) ya bayyana yadda kirkirarrun kalmomi kan rikide su koma karɓaɓɓun kalmomi bayan an baddala su cikin harshe, kuma sannu a hankali za su yaɗu a rika amfani da su kamar sauran kalmomin harshe.

²⁰ Ana cewa wane ya yi joko da yawa, wato ya jima bai dawo ba, ko kuma a ce, direba ya hwaɗa joko.

²¹ Ana amfani da wannan salo ne don a tabbatar da man da aka kawo ya cika kuma mita da difin na gidan mai na aiki daidai.

²² *Floor measurement* shi ne ainihin sunan mitar a harshen Ingilishi. Ita kuma kalmar kwamfuta wasu na fassara ta da na'ura mai kwaƙwalwa.

²³ Akwai masu kiran ta 'Yákkùnúu.

Lamba	Kalma	Asalin Kalma	Sabuwar Ma'ana
8	Ólójì (awon mai)	Kalmar aro ce daga Yarbanci	Awon man tanka kafin a zuba a cikin ramin ajiya na Kasa [24]

Daga waɗannan misalai an ga yadda ‘yan wannan rukunin suke Hausantar da kalmomin aro, ta hanyar yi wa kalmomin kwaskwarimar da za ta sa su dace da tsarin furucin Hausa. Daga nan sai su ba su sababbin ma’anoni da suka bambanta da na asalinsu. Abin ban sha’awa shi ne, yadda baƙin kalmomin suka saje da na asali wani lokaci akan kasa bambanta su. Kenan, wannan hanyar sarrafa kalmomin aro fitatta ce kuma madoga ga harshe, musamman inda aka kasa nemo madadin sabuwar kalma daga cikin na asali da ake da su a harshe. A karshe, aro hanya ce mafi sauƙi da harsuna suke faɗaɗa rumbun kalmominsu, bayan an samu hulɗa da cuɗanya tsakanin harsuna daban-daban. Kamar dai yadda masu sayar da man fetur da baƙin suke amfani da su a zantukansu na yau da kullum.

5.0 SAKAMAKON BINCIKE

Wannan takarda ta gano cewa, Hausar masu sayar da man fetur da baƙin mai (sabuwar Hausar rukunin jama’a) tana wanzuwa a garin Sakkwato. Masu wannan rukunin sana’a suna da wata hanyar sadarwa a tsakaninsu, wadda ta bambanta da Hausar gama-gari ta fuskar kalmomi. Yanakin kalmomin da suke amfai da su da kuma salon sarrafa Hausar sun kasance na musamman. Hakan ya sa ba kowa ne yake iya fahimtar Hausar ba.

Yayin gudanar da wannan bincike, an fahimci cewa ‘yan wannan rukuni suna amfani da hanyoyi daban-daban da suke ba su damar samar da ma’anoni na musamman ga kalmomi. Daga ciki akwai dabarar faɗaɗa ma’anar kalmomin Hausa na asali. Hakan yana ba su damar fitar da sabuwar ma’ana daga cikin ire-iren waɗannan kalmomin waɗanda asali suna da ma’anonin da aka san su da su. Haka kuma, sukan sarrafa kalmomin aro tare da kirƙira sababbin kalmomi a cikin zantukansu na yau da kullum.

Bugu da ƙari, takardar ta gano ‘yan kasuwar suna amfani da dabarar boye wasu ma’anoni, domin saye da batar da bami. Wannan salo yana taimaka musu wajen sakaya haƙikanin ma’anonin zantukan da suke yi ga wanda ba ɗan rukuninsu ba. Sau da dama sukan sirranta maganganunsu ne domin foƙarin samun riba mai yawa da sakaya lissafin kuɗi a cinikayyarsu.

6.0 KAMMALAWA

Daga abin da ya gabata a cikin wannan takarda, a fili yake cewa wannan rukuni na ‘yan kasuwa suna amfani da wasu keɓaɓɓun kalmomi da suka shafi yanayin kasuwanci. Sukan yi hakan musamman don tafiyar da hankulan masu sayen kaya tare da tattauna wasu batutuwa a tsakaninsu ba tare da kwastomomin sun

fahimci abin da suke tattaunawa ba. Sun al’adanci yin amfani da kalmomi sanannu wajen samar da sababbin ma’anoni, amma ba lalle ne ma’anar ta zo daidai da ma’anar asali ba. Salon su na samar da sababbin ma’anoni daga kalmomin aro yana nuni ga ƙwarewarsu a sarrafa harshe. Sarrafa harshe cikin aiwatar da kasuwanci a tsakanin ‘yan kasuwa ya taimaka wajen haifar da kirƙire-kirƙiren sababbin kalmomi da jumɗoli, waɗanda ke daɗa bayyana hali da yanayin ciniki a muhallan kasuwanci.

Wannan yanayi na tsirar Hausar rukuni fage ne mai matuƙar muhimmanci ga Harshe. Yana da kyau cibiyoyin bincike masu alaƙa da Hausa da kuma sashe-sashe na nazarin Hausa su haɗa kai domin cigaba da gudanar da bincike a wannan fannin. Bincike tare da bin hanyoyin zamani na kundacewa da sarrafa wannan ilimi zai taimaka wajen bunƙasa harshen, musamman yanzu da duniyar kimiyyar harshe take komawa kan kirƙirariyar basira (AI).

MANAZARTA

- Cibiyar Nazarin Harsunan Nijeriya. (2006). *Kamusun Hausa*. Kano: Ahmadu Bello University Press Limited.
- Fagge, U.U. (2004). *Ire-iren Karin Harshen Hausa na Rukuni*. Kano: Benchmark Publishers Limited.
- Harris, Z.S. (1952). ‘Discourse Analysis’ In *Language*, V. 28, 1-30.
- Isah, F.H. (2018). A Sociolinguistic Analysis of The Jargons Used by Town Service Tricyclists (A-daɗaita-sahu) in The Kano Metropolis. Unpublished M.A Dissertation. Department of Linguistics. Bayero University, Kano.
- Mode, A. (2024). Nazarin Hausar ‘yan Koli a Garin Sakkwato. Kundin Digiri na Biyu. Sashen Koyar da Harsunan Nijeriya. Jami’ar Usmanu Danfodiyo, Sakkwato.
- Sani, A-U. & Adamu, S. (2023). Daga Hausar Rukuni Zuwa Boyayyiyar Al’ada: Keɓaɓɓen Nazari a Kan Hausar Telolin Garin Gusau. *Tasambo Journal of Language, Literature, and Culture*, (2)2, 115-123. [www.doi.org/10.36349/tjllc.2023.v02i02.013](https://doi.org/10.36349/tjllc.2023.v02i02.013).
- Sharu, Y. (2023). Hausar ‘yan Agwagwa-da-buje a Garin Sakkwato. Kundin Digiri na Biyu. Sashen Koyar da Harsunan Nijeriya. Jami’ar Usmanu Danfodiyo, Sakkwato.
- Umar, M.M. (2019). Nazarin Hausar Wasu Rukunan ‘Yankasuwa a Garin Sakkwato. Kundin Digiri Na Uku, Sashen Koyar da Harsunan Nijeriya. Jami’ar Usamanu Danfodiyo, Sakkwato.

²⁴ Ana wannan awon ne idan ana shakkun tankin mota ko wanda ya kawo mai, ko kuma don tabbatarwa kawai.

- Yusuf M.A. (2002). The Development of Hausa Neologism: The Role of Urban Spaces. In Bichi, A.Y *et al.*, (eds). *Studies in Hausa Language, Literature and Culture. The Fifth Hausa International Conference*. Kano: Benchmark Publishers Limited. Page 105-113.
- Zailani, A.A. (2019). A Study of Communication Strategies in Hausa Request Act. Unpublished Ph.D Thesis. Department of Linguistics and Foreign Languages. Bayero University, Kano.

**RATAYE
MUTANEN DA AKA ZANTA DA SU**

S/N	Suna	Shekaru	Muhallin da aka Tattauna	Kwanan Wata
1	Malami man Ada	55	Gidan man ada titin Kalambaina, Wamakko, Sakkwato.	01/10/2024
2	Alh. Basiru Babawo	44	Mai sayar da bakin mai a bakin gidan man Man Ada titin Kalambaina, Wamakko, Sakkwato	05/10/2024
3	Nasiru Malami	42	Mai sayar da man fetur a hannun-riga da gidan man <i>NNPC</i> mega station kusa da makarantar <i>FGC</i> , Sakkwato	06/10/2024
4	Mustapha Dogon-daji	33	Mai sayar da bakin mai a gidan dare bakin rawun na gidan ashana <i>western bye-pass</i> , Sakkwato ta Kudu, Sakkwato	21/10/2024
5	Ashiru Dabagin Ardo	24	Mai sayar da bakin mai da fetur Dange-shuni	18/11/2024
6	Mal. Ahmad Zaruku	64	Gidan man Bashariyya <i>Global Resources</i> , Sakkwato ta Arewa	25/12/2024
7	Bashar Yusuf (police)	41	Gidan man A.A Rano <i>Nig. Ltd</i> . Rawun na gidan Man Ada, Sakkwato	15/01/2025
8	Dogo Mai Gas	48	Gidan man Altine Muhammad Kaura titin Kalambaina, Sakkwato	16/01/2025
9	Umar Faruk (yellow)	40	Mai sayar da bakin mai da fetur Wamakko, Sakkwato	07/02/2025
10	Bashar Ibrahim Maigayya	35	Shiyar Arkilla <i>Federal Low Cost</i> kusa da ofishin <i>NDLEA</i>	09/02/2025

Cite This Article: Muhammad Mustapha Umar (2026). Kalmomin Masu Sayar da Man Fetur da Bakin Mai a Cikin Garin Sakkwato. *East African Scholars J Edu Humanit Lit*, 9(1), 7-13.